

УДК 373.3/.5.091.39:614]:176.5

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.11>

Олена КАРПЕНКО

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0002-6715-2899

Scopus Author ID: 57287160700

Жанна ПЕТРОЧКО

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0002-4413-1243

Scopus Author ID: 57370829500

Аліна ДУЛЯ

доктор філософії у галузі соціальної роботи, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0002-9067-4820

Scopus Author ID: 57208213486

Бібліографічний опис статті: Карпенко, О., Петрочко, Ж., Дуля, А. (2025). Сексуальна освіта дітей та підлітків у контексті розвитку здоров'язберезувального середовища в умовах закладу загальної середньої освіти. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 80–87, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.11>

СЕКСУАЛЬНА ОСВІТА ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються особливості розвитку здоров'язберезувального середовища в закладах загальної середньої освіти та наголошено на важливості впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків, що сприятиме формуванню свідомого ставлення до здоров'я й статевих відносин, профілактиці ризикованої поведінки, підвищить фізичне, емоційне та психологічне благополуччя.

Метою дослідження є визначення методологічних підходів розвитку здоров'язберезувального середовища в закладах загальної середньої освіти та виокремлення умов, що забезпечать успішне впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

Завданнями дослідження є виявлення та узагальнення проблем розвитку здоров'язберезувального середовища в соціальному та освітньому середовищі. Крім того, необхідно дослідити необхідність впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти, скільки, у цьому контексті, вони є найбільш вразливими групами населення.

У статті визначено методологічні підходи розвитку здоров'язберезувального середовища в закладах загальної середньої освіти (аксіологічний, валеологічний, діяльнісний, особистісно-орієнтований).

Наведено важливі аспекти тем з сексуальної освіти дітей та підлітків, які варто охопити батькам в умовах сім'ї та педагогам в умовах закладу загальної середньої освіти відповідно до вікового періоду.

До умов, що забезпечують успішне впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти віднесено: спрямованість змісту навчання та навчально-методичного забезпечення на впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в контексті розвитку здоров'язберезувального середо-

вища; передача знань та вмінь від педагогів до учнів; налагодження партнерської взаємодії педагогів та батьків у процесі впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в закладах загальної середньої освіти; проведення моніторингу впливу сексуальної освіти дітей та підлітків на рівень розвитку здоров'язбережувального середовища.

Результати узагальненого аналізу дають можливість зробити висновки щодо власного бачення досліджуваної проблеми та дозволяє окреслити особливості розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти. Зокрема, до методологічних підходів розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти віднесено: аксіологічний, валеологічний, діяльнісний, особистісно-орієнтований.

На перспективу необхідно спроектувати низку заходів, які б допомогли об'єднати у співпраці педагогів, учнів та батьків щодо забезпечення можливості розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: сексуальна освіта, деструктивна поведінка, партнерська взаємодія, вразливі групи населення, здоров'язбережувальне середовище, профілактика, заклад загальної середньої освіти, діти, підлітки, батьки.

Olena KARPENKO

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0002-6715-2899

Scopus Author ID: 57287160700

Zhanna PETROCHKO

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0002-4413-1243

Scopus Author ID: 57370829500

Alina DULIA

Doctor of Philosophy in Social Work, Senior Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0002-9067-4820

Scopus Author ID: 57208213486

To cite this article: Karpenko, O., Petrochko, Z., Dulia, A. (2025). Seksualna osvita ditei ta pidlitkiv u konteksti rozvytku zdoroviazberzhuvalnoho seredovyscha v umovakh zakladu zahalnoi serednoi osvity [Sexual education of children and adolescents in the context of the development of a health-protecting environment in the conditions of a general secondary education institution]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 80–87, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.11>

SEXUAL EDUCATION OF CHILDREN AND ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF A HEALTH-PROTECTING ENVIRONMENT IN THE CONDITIONS OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION

The article examines the features of the development of a health-preserving environment in secondary education institutions and emphasizes the importance of implementing sexual education for children and adolescents, which will contribute to the formation of a conscious attitude towards health and sexual relations, the prevention of risky behavior, and increase physical, emotional, and psychological well-being.

The purpose of the study is to determine methodological approaches to the development of a health-preserving environment in secondary education institutions and to identify conditions that will ensure the successful implementation of sexual education for children and adolescents in a secondary education institution.

The objectives of the study are to identify and generalize the problems of developing a health-preserving environment in the social and educational environment. In addition, it is necessary to investigate the need for the implementation of sexual education for children and adolescents in the conditions of a general secondary education institution, since, in this context, they are the most vulnerable groups of the population. The article identifies methodological approaches to the development of a health-preserving environment in general secondary education institutions (axiological, valeological, activity-based, personality-oriented).

Important aspects of topics on sexual education of children and adolescents are presented, which should be covered by parents in the family and by teachers in the general secondary education institution according to the age period.

The conditions that ensure the successful implementation of sexual education of children and adolescents in the general secondary education institution include: the orientation of the content of training and educational and methodological support to the implementation of sexual education of children and adolescents in the context of the development of a health-saving environment; the transfer of knowledge and skills from teachers to students; the establishment of partnership between teachers and parents in the process of implementing sexual education of children and adolescents in general secondary education institutions; monitoring the impact of sexual education of children and adolescents on the level of development of a health-saving environment.

The results of the generalized analysis make it possible to draw conclusions about one's own vision of the problem under study and allows us to outline the features of the development of a health-preserving environment in secondary education institutions. In particular, the methodological approaches to the development of a health-preserving environment in secondary education institutions include: axiological, valeological, activity-based, and personality-oriented.

In the future, it is necessary to design a number of measures that would help unite teachers, students, and parents in cooperation to ensure the possibility of developing a health-preserving environment in secondary education institutions.

Key words: *sexual education, destructive behavior, partner interaction, vulnerable population groups, health-preserving environment, prevention, general secondary education institution, children, adolescents, parents.*

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві однією з найактуальніших проблем розвитку здоров'язбережувального середовища в соціальному та освітньому середовищі залишається необхідність впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти. Оскільки, у цьому контексті, вони є найбільш вразливими групами населення.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017) серед основних засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності є: формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля та ін. (Про освіту, 2017). Тому, сексуальна освіта дітей та підлітків в закладах загальної середньої освіти, як напрям розвитку здоров'язбережувального середовища, сприятиме: профілактиці ризикованої поведінки, сексуального насильства; формуванню усвідомленого ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, соціальних навичок, що підвищить фізичне, емоційне та психологічне благополуччя. Разом з тим, успішне впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків у контексті розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти потребує вивчення особливостей такої роботи та визначення відповідних методологічних підходів і умов.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження проблем сексуальної соціалізації дітей

та підлітків України, проведене науковцями В. Кравець, С. Кравець, показало низький рівень сексуальної освіченості і сексуальної культури українських школярів. Серед чинників, які гальмують впровадження у закладах загальної середньої освіти курсів сексуальної освіти (рекомендовані ВООЗ) дослідники називають: низький рівень теорії статевого виховання та сексуальної просвіти; відсутність точно вироблених програмних концепцій; недооцінка цієї частини виховання в загальній системі виховання та освіти; відсутність належних методичних рекомендацій та брак літератури для вчителів зі сексуальної освіти дітей та ін. (Кравець, Кравець, 2021). Вчені Т. Спіріна та А. Даниленко зазначають, що успіх впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків залежить від узгодженості змісту освітнього процесу і зусиль фахівців, а також наявністю психосексуальної та професійно-педагогічної культури (Спіріна, Даниленко, 2023).

Останні роки в наукових публікаціях сексуальна освіта часто розглядається через призму профілактики сексуального насильства. Так, профілактичний напрямок протидії сексуального насильства щодо дітей та підлітків у роботі неурядових організацій досліджували Т. Спіріна та О. Швед. Науковці наголошують, що ефективність такої роботи можлива не лише через проведення освітніх програм для дітей та дорослих, створення та розповсюдження соціальної реклами, інтерактивних занять, а й через впровадження сексуальної просвіти як напряму розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах освіти (Швед, Спіріна, 2023). На потребі здійснення здоров'язбережувальної

діяльності в освіті, необхідності реалізації міждисциплінарного підходу, формування здобров'язбережувальної компетентності усіх учасників освітнього процесу у закладах освіти наголошено у працях Н. Клішевич, М. Лехолетової, Т. Лях, О. Отрошко, Н. Пилюк, Л. Руденко, О. Юденко.

Серед викликів з якими стикається сексуальна освіта в Україні вчені А. Молотокас та А. Проскурня виділяють наступні: консервативні переконання суспільства щодо сексуальної освіти та її доцільності; відсутність єдиної освітньої програми і єдиного підходу; брак необхідної інформації та належної підготовки фахівців для ефективного викладання предметів із сексуальної освіти; соціокультурні відмінності, стигматизація сексуальної освіти, що може призводити до об'єктивної та неупередженої інформації; відсутність відкритого діалогу між батьками, дітьми та педагогами (Молотокас, Проскурня, 2024).

Метою дослідження є визначення методологічних підходів розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти та виокремлення умов, що забезпечать успішне впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

Основний матеріал дослідження. В науковій літературі зустрічаються поняття «здоров'язбережувальне освітнє середовище» й «здоров'язбережувальний простір». Аналіз різних підходів до визначення розуміння сутності цих двох понять, а також власне бачення проблеми дослідження, дає змогу розглядати здоров'язбережувальне середовище закладу загальної середньої освіти як: сукупність спеціально створених умов, за участі всіх учасників освітнього процесу та батьків з метою забезпечення цілісного процесу їх фізичного, психічного, емоційного, духовного та особистісного розвитку.

Близькими до нашого дослідження є основні характеристики здоров'язбережувального освітнього середовища визначені Л. Руденко, а саме: позитивне ставлення до освітнього процесу всіх його учасників; задоволення потреб суб'єктів освітнього процесу щодо довіри і захищеності від усіх видів насильства; підвищення емоційного благополуччя учасників освітнього процесу як наслідок ефектив-

ної педагогічної взаємодії; позитивний вплив освітнього процесу на розвиток фізичного і психічного здоров'я його учасників (Руденко, 2019). Вважаємо, що для створення та розвитку здоров'язбережувального середовища в закладі загальної середньої освіти важливо зосередитись на організації та забезпеченні рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу, створенні психологічного комфорту дітей та підлітків, можливостей для їх всебічного безпечного розвитку, самореалізації, збереження здоров'я відповідно до вікових особливостей.

Аналіз наукових джерел (Лехолетова, 2017; Отрошко та ін., 2023) надали можливість визначити методологічні підходи розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти, а саме: аксіологічний (формування ціннісного ставлення дітей та підлітків до свого здоров'я, коли воно розглядається ними як індивідуальна цінність і є усвідомлення необхідності здоров'язбереження); валеологічний (створення у закладі загальної середньої освіти педагогічних умов, які сприятимуть процесу безперервного навчання, виховання та розвитку здоров'язбережувального середовища, формуванню знань та навичок застосування методик здоров'язберігання усіх учасників навчального процесу), діяльнісний (набуття досвіду здоров'язбережувальної поведінки дітей та підлітків з врахуванням індивідуальних та вікових особливостей, набуття навичок з профілактики негативних явищ), особистісно-орієнтований (пріоритет на інтереси і потреби дітей та підлітків, створення безпечних і комфортних умов для вільного природного прояву позитивних емоцій, розвитку особистості, подолання негативного ставлення до власного здоров'я).

За визначенням ЮНЕСКО, сексуальна освіта – це підхід (відповідний віковій й культурі) до викладання тем, що містять наукову, реальну та об'єктивну інформацію про статевий розвиток (анатомію статевих органів, репродуктивне здоров'я) і сексуальні стосунки, що дає змогу визначити власні ціннісні орієнтири й погляди, набути навички ухвалення рішень та зниження ризиків, пов'язаних із різними аспектами сексуального життя (Рогожина, 2021).

Досліджуючи особливості сексуального виховання дітей та підлітків О. Швед, нази-

ває етапи формування психосексуального розвитку (цікавості до сексуальності та сексуальності): 1,5(3) – 5(7) років – статеве самоусвідомлення (статева ідентичність); 5(7) – 10(12) років – соціалізація та усвідомлення гендерних стереотипів, статево-рольової поведінки; 10(12) – 16(24) роки – формування статевого потягу (Швед, 2024). Кожен етап має дві фази, коли у дитини відбувається формування готовності сприймати нове, та коли вона щось робить (реалізує), щоб пізнавати нове. Для профілактики деструктивної поведінки (руйнівних дій підлітків, які можуть бути спрямовані як на самого себе, так і на зовнішній світ й проявлятися в нападах агресії, гніву чи ворожості) (Журавель, 2022) і безпечного формування у дітей розуміння процесів, які з ними відбуваються в різні вікові періоди, необхідна постійна робота як у колі сім'ї, так і в освітньому середовищі з метою навчити дітей та підлітків безпечній поведінці та відповідальності.

Важливі аспекти тем з сексуальної освіти дітей та підлітків, які варто охопити батькам в умовах сім'ї та педагогам в умовах закладу загальної середньої освіти відповідно до вікового періоду наведено у таблиці 1.

Так, до завдань сексуальної освіти дітей та підлітків відносять: сприяння формуванню системи знань з фізіології й анатомії людини, психології та гігієни статевого життя; навичок

знаходити шляхи вирішення складних питань, прийняття усвідомлених рішень щодо свого майбутнього; посилення мотивації до здоров'язбереження; формування свідомого ставлення до статевих відносин (правильні уявлення про статевих акт, запліднення, внутрішньоутробний розвиток та пологи); формування позитивного свідомого ставлення до планування сім'ї та відповідального батьківства; забезпечення необхідною й достовірною інформацією, що допоможе адаптуватися до змін під час формування психосексуального розвитку у різні вікові періоди; профілактику суспільно небезпечної сексуальної поведінки, психологічної і соціальної дезадаптації, незапланованої вагітності та захворювань, що передаються статевим шляхом; формування навичок безпечної статевої поведінки, збереження репродуктивного здоров'я тощо (Рогожина, 2021; Спіріна та Даниленко, 2023).

Серед бар'єрів для батьків, що можуть перешкоджати участі в сексуальній освіті своїх дітей є: власна психологічна неготовність до обговорення; незнання, з чого починати розмову та як її вести; невпевненість у власних знаннях з окремих тем і незацікавленість самих дітей в обговоренні. Відкритість і впевненість вчителів у спілкуванні з дітьми та підлітками на теми пов'язані із сексуальною освітою, більшою мірою залежить від досвіду, навичок орга-

Таблиця 1

Сексуальна освіта дітей та підлітків відповідно до віку

Віковий період	Етап формування психосексуального розвитку	Про що варто говорити з дитиною та підлітком в контексті сексуальної освіти
Дошкільний вік	формування самоідентифікації	– назви частин тіла; – елементарні навички гігієни; – важливість особистих кордонів тіла та правила.
Молодший шкільний вік	усвідомлення гендерних стереотипів	– поняття дружби, симпатії та її проявів; – статеві відмінності та основи репродуктивного здоров'я й роботи статевих гормонів; – що таке менструальний цикл та полюція; – безпечна поведінка в інтернеті; – важливість казати «ні» для захисту своїх кордонів.
Підлітковий вік	формування статевого потягу (платонічного, еротичного потягу; сексуальна стадія, коли виникає потреба статевого контакту)	– зміни у період статевого дозрівання (зміни тіла, гормональні зміни, наслідки ранніх статевих стосунків); – відповідальне ставлення до сексуального життя та стосунків; – позитивне ставлення до планування сім'ї та відповідального батьківства.

Джерело: складено авторами на основі джерел (Рогожина, 2021; Спіріна та Даниленко, 2023; Швед, 2024)

нізації подібних уроків та власного ставлення до теми, яка обговорюється (Обізнаність та ставлення спільноти..., 2020). Вважаємо, що ефективність впровадження будь-яких програм сексуальної освіти в закладі загальної середньої освіти, залежить від освіти вчителів, рівнем володіння змістом програми, уміння застосовувати та підбирати доцільні форми, методи й технології навчання.

Крім індивідуальних бар'єрів вчителів, на ефективність впровадження сексуальної освіти у закладі загальної середньої освіти, можуть також впливати такі чинники, як: можливості освітнього середовища для додаткових предметів; брак підготовлених вчителів та фінансування для впровадження сексуальної освіти (Обізнаність та ставлення спільноти..., 2020).

Схарактеризовані методологічні підходи, аналіз наукових джерел (Лехолетова, 2018; Пилюк, 2021; Отрошко та ін., 2023) та власне бачення проблеми впровадження сексуальної освіти, уможливили виокремлення умов необхідних для успішного впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків у контексті розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти:

1. Спрямованість змісту навчання та навчально-методичного забезпечення на впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в контексті розвитку здоров'язбережувального середовища (розробка навчальних програм з основ здоров'язбереження, сексуальної освіти, заходів з профілактики ризикованої поведінки).

2. Передача знань та вмій від педагогів до учнів (професійна підготовка педагогів, перепідготовка, неформальна освіта, самоосвіта, популяризація здоров'язбереження в освітньому середовищі, вибір ефективних традиційних та інноваційних технологій навчання).

3. Налагодження партнерської взаємодії педагогів та батьків у процесі впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в закладах загальної середньої освіти.

4. Проведення моніторингу впливу сексуальної освіти дітей та підлітків на рівень розвитку здоров'язбережувального середовища (профілактики ризикованої поведінки, стан фізичного, психічного, соціального, духовно здоров'я дітей та підлітків та ін.).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати аналізу наукових джерел та власне бачення досліджуваної проблеми дозволив окреслити особливості розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти. Зокрема, до методологічних підходів розвитку здоров'язбережувального середовища в закладах загальної середньої освіти віднесено: аксіологічний, валеологічний, діяльнісний, особистісно-орієнтований.

Отже, у майбутньому з огляду на необхідність здійснення профілактики деструктивної поведінки дітей та підлітків і безпечного формування психосексуального розвитку в різні вікові періоди, актуалізується потреба впровадженні сексуальної освіти дітей та підлітків в контексті розвитку здоров'язбережувального середовища закладу загальної середньої освіти.

Означене можливо за умов: спрямованості змісту навчання та навчально-методичного забезпечення на впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків; передачі знань та вмій від педагогів до учнів; налагодження партнерської взаємодії педагогів та батьків у процесі впровадження сексуальної освіти дітей та підлітків в закладах загальної середньої освіти; проведення моніторингу впливу сексуальної освіти дітей та підлітків на рівень розвитку здоров'язбережувального середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Журавель Т. та ін. Профілактика деструктивної поведінки підлітків: навчальн-метод. посіб.; ред. : Т. Журавель, Ю. Удовенко. Київ : Вид-во ФО-П Буря О.Д., 2022. 144 с.
2. Карпенко О. Г., Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. Міждисциплінарна взаємодія у наданні соціальних послуг вразливим групам населення. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2025. №1. С. 42–50. URL: <http://socped.luguniv.edu.ua/index.php/socped/article/view/86>.
3. Кравець В., Кравець С. Проблеми сексуальної соціалізації учнівської молоді України в світлі «стандартів сексуальної освіти в Європі». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: педагогіка. 2021. 1(2). С. 161–170. URL: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.2.21>

4. Лехолетова М. Сучасні підходи до формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери: теоретичний аспект. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць. Серія: Педагогічні науки. 2017. Вип. 19. С. 207–214.
5. Лехолетова М.М. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 270 с.
6. Молотокас А.А., Проскурня А.С. Сексуальна освіта в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки»*. 2024. (1). С. 5–9. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2024-1-1>.
7. Обізнаність та ставлення спільноти вчителів до комплексної сексуальної освіти / UNFPA-CEDOS, 2020. 128 с. URL: https://cedos.org.ua/system/articles/pdfvs/000/000/446/original/sexual_education_ua_0.pdf?1606145254. (дата звернення: 28.06.2025).
8. Отрошко О., Юденко О., Клішевич Н., Лях Т. Сформованість здоров'язбережувальної компетенції бакалаврів гуманітарно-педагогічних спеціальностей через використання педагогічних технологій в освітньому просторі університету: сучасний стан. *Innovative ways of improving medicine, psychology and biology* : monograph. Boston, 2023. С. 72–94. URL: <https://doi.org/10.46299/iscg.2023.mono.ped.2.1.5>.
9. Пилук Н. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації здоров'язберігаючих технологій у спеціальних загальноосвітніх закладах : дис. Рівненський державний гуманітарний університет, 2021. URL: https://www.rshu.edu.ua/images/afto/disert_piluk_nv.pdf.
10. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (редакція від 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.11.2023).
11. Рогожина О. Сексуальна освіта школярів як наукова проблема. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. № 3. С. 241–247.
12. Руденко Л. А. Актуалізація здоров'язбережувального аспекту освітнього процесу. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки*. 2019. (5). С. 218–223.
13. Спіріна Т., Даниленко А. Сексуальна освіта як складова здорового способу життя підлітків. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 1. С. 104–109. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.15>
14. Швед О. Сексуальне виховання дітей та підлітків. Коли починати? *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2024. № 4. С. 43–50.
15. Швед О., Спіріна Т. Роль міжнародних та українських неурядових організацій у протидії сексуальному насильству стосовно дітей. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. (1). С. 144–151. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.21>.

REFERENCES:

1. Zhuravel, T. (ed.). (2022). *Profilaktika destruktivnoi povedinky pidlitkiv [Prevention of Destructive Behavior in Adolescents]*. Kyiv: Vid-vo FO-P Buriia O. D. C. [in Ukrainian].
2. Karpenko, O., Spirina, T., & Leholetova, M. (2025). Mizhdystyplinarna vzaiemodiia u nadanni sotsialnykh posluh vrazlyvym hrupam naseleattia. [Interdisciplinary interaction in the provision of social services to vulnerable population groups]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, 1. 42–50. Retrieved from <http://socped.luguniv.edu.ua/index.php/socped/article/view/86>. [in Ukrainian].
3. Kravets, V., & Kravets, S. (2021). Problemy seksualnoi sotsializatsii uchnivskoi molodi Ukrainy v svitli «standartiv seksualnoi osvity v Yevropi» [Problems of sexual socialization of Ukrainian schoolchildren in the light of «standards of sexual education in Europe»]. *Scientific notes of the Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University*, 1(2). 161–170. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.2.21> [in Ukrainian].
4. Lekholetova, M. (2017). Suchasni pidkhody do formuvannia zdoroviazberihanoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery: teoretychnyi aspekt [Modern approaches to the formation of healthSecurity competency of future professionals in the social sphere: the theoretical aspect]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti* : zb. nauk. prats'. Seriya: Pedahohichni nauky, (19). 207–214 [in Ukrainian].
5. Lekholetova, M. M. (2018). Formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of Healthcare Competence of Future Social Educators in the Process of Professional Training] [PhD dissertation, Boris Grinchenko Kyiv University]. Borys Grinchenko Kyiv University Institutional Repository [in Ukrainian].
6. Molotokas, A.A., & Proskurnia, A.S. (2024). Seksualna osvita v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Sexual education in Ukraine: current state and development prospects]. *Scientific Bulletin of KhSU. Series «Psychological Sciences»*, (1). 5–9. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2024-1-1> [in Ukrainian].
7. Obiznanist ta stavlennia spilnoty vchyteliv do kompleksnoi seksualnoi osvity (2020). [Awareness and attitudes of the teaching community towards comprehensive sexuality education]. UNFPA-CEDOS. Retrieved from <https://>

cedos.org.ua/system/articles/pdfvs/000/000/446/original/sexual_education_ua_0.pdf?1606145254. (date of application: 28.06.2025) [in Ukrainian].

8. Otroshko, O., Yudenko, O., Klishevych, N., & Liakh, T. (2023). Sformovanist zdorov'iazberizhuvalnoi kompetentsii bakalavriv humanitarno-pedahohichnykh spetsialnostei cherez vykorystannia pedahohichnykh tekhnolohii v osvithomu prostori universytetu: suchasnyi stan [Formation of health-preserving competence of bachelors of humanitarian and pedagogical specialties through the use of pedagogical technologies in the educational space of the university: current state]. *Innovative ways of improving medicine, psychology and biology* : monograph. Boston, 72–94. <https://doi.org/10.46299/isg.2023.mono.ped.2.1.5> [in Ukrainian].

9. Pyliuk, N. V. (2021). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do realizatsii zdorov'iazberizhuvalnykh tekhnolohii u spetsialnykh zahalnoosvitnikh zakladakh [Preparing future social educators for the implementation of health-preserving technologies in special general educational institutions] [PhD dissertation, Rivne State Humanitarian University]. Retrieved from https://www.rshu.edu.ua/images/afto/disert_piluk_nv.pdf. [in Ukrainian].

10. Law of Ukraine «On education» dated 05.09.2017 № 2145-VIII (revision dated 02.07.2023). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian].

11. Rohozhyna, O. (2021). Seksualna osvita shkoliariv yak naukova problema [Sexual education of schoolchildren as a scientific problem]. *Acta Paedagogica Volynienses*, (3), 241–247 [in Ukrainian].

12. Rudenko, L. (2019). Aktualizatsiia zdorov'iazberizhuvalnoho aspektu osvithoho protsesu [Health scaling of securing aspects of educational process]. *Scientific Bulletin of the Flight Academy. Series: Pedagogical Sciences*, (5), 218–223 [in Ukrainian].

13. Spirina, T., & Danylenko, A. (2023). Seksual'na osvita yak skladova zdorovoho sposobu zhyttya pidlitkiv [Sexual education as a component of a healthy lifestyle for teenagers]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 104–109. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.15> [in Ukrainian].

14. Shved, O. (2024). Seksualne vykhovannia ditei ta pidlitkiv. Koly pochynaty? [Sexual education for children and adolescents. When to start?]. *Social pedagogy: theory and practice*, (4), 43–50 [in Ukrainian].

15. Shved, O., & Spirina, T. (2023). Rol mizhnarodnykh ta ukrainskykh neuriadovykh orhanizatsii u protydii seksualnomu nasylstvu stosovno ditei [The role of international and Ukrainian non-governmental organizations in combating sexual violence against children]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 144–151, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.21> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 20.06.2025

Дата прийняття статті: 30.06.2025

Опубліковано: 08.09.2025